

GLOBAL JARAYONLAR GEOGRAFIYASINI O‘QITISHDA REAL VOQEALAR ASOSIDA TAHLILY DARSJAR TASHKIL ETISHNING DOLZARBLIGI

Sarikulov Mirkomil Olimovich

Andijon davlat pedagogika instituti

Biologiya va geografiya kofedrasi o‘qituvchisi

Andijon shahri, Do‘stlik ko‘chasi 2-uy

Annotatsiya. Hozirgi globallashuv sharoitida geografiya fani faqat hududiy tasvir bilan cheklanib qolmasdan, balki real global jarayonlarni tahlil qilish, ularning sabab–oqibatlarini ochib berishga yo‘naltirilmoqda. Shu bois global jarayonlar geografiyasini o‘qitishda real voqealar asosida tahliliy darslar tashkil etish o‘quvchilarning tanqidiy fikrlashini, mantiqiy tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar. Global jarayonlar, tahliliy darslar, kompetensiya, kartografik ma‘lumotlar, keys-stady, SWOT tahlili, empiric metodlar, PISA, TIMSS, debat, real voqealar.

THE VALUE OF ORGANIZING LESSONS BASED ON REAL EVENTS IN TEACHING THE GEOGRAPHY OF GLOBAL PROCESSES

Sarikulov Mirkomil Olimovich,

teacher of the Department of Biology and Geography

Andijan State Pedagogical Institute

Dostlik street 2, Andijan city

Abstract. In the conditions of the current globalization, the science of geography is not limited to the territorial image, but is directed to the analysis of real global processes and their causes and consequences. Therefore, in the teaching of the geography of global processes, the organization of analytical lessons based on real events is of great importance in the development of students' critical thinking and logical analysis skills.

Key words. Global processes, analytical lessons, competence, cartographic data, case study, SWOT analysis, empirical methods, PISA, TIMSS, debate, real events.

KIRISH. Global jarayonlar geografiyasini real voqealar asosida tahliliy darslar orqali o‘qitish - zamonaviy ta’limning muhim yo‘nalishi bo‘lib, u o‘quvchilarning ilmiy dunyoqarashi, tahliliy fikrlashi va amaliy ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida"gi PF-4947-sonli Farmoni, 2019 yil 21 oktabrdagi "Oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida"gi PF-5847-sonli Farmoni, 2020 yil 29 apreldagi "Geografiya ta'limini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi PQ-4708-sonli Qarori hamda boshqa qonun hujjatlarida geografiya ta'limini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, talabalarning global fikrlash qobiliyatini rivojlantirish va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash vazifasi qo'yilgan.

Hozirgi davrda globallashtirish jarayonlari insoniyat hayotining barcha jabhalariga chuqur kirib bormoqda. Iqlim o‘zgarishi, ekologik muammolar, demografik portlash, migratsiya jarayonlari, iqtisodiy notekislik va geosiyosiy ziddiyatlar global miqyosda keskinlashib borayotgan bir sharoitda geografiya fanini an’anaviy, faqat nazariy bilimlar asosida o‘qitish yetarli bo‘lmay qolmoqda. Shu sababli global jarayonlar geografiyasini real voqealar asosida tahliliy darslar orqali o‘qitish bugungi ta’lim tizimi uchun nihoyatda dolzarb masalaga aylanmoqda.

Avvalo, real voqealarga tayangan holda tashkil etilgan tahliliy darslar o‘quvchilarda fan va hayot o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni anglashga yordam beradi. O‘quvchilar global jarayonlarni faqat darslikdagi ma’lumot sifatida emas, balki kundalik hayotda sodir bo‘layotgan real hodisalar orqali idrok etadilar. Bu esa ularning bilimga bo‘lgan qiziqishini oshirib, mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Ikkinchidan, zamonaviy ta’limda kompetensiyaviy yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Global jarayonlarni real voqealar asosida tahlil qilish

o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, muammoli vaziyatlarni baholash, sabab–oqibat bog'liqliklarini aniqlash kabi muhim kompetensiyalarni rivojlantiradi. Bu esa PISA, TIMSS kabi xalqaro baholash dasturlari talablariga mos keladi.

Uchinchidan, axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan hozirgi davrda o'quvchilar turli manbalardan ko'plab ma'lumotlarga ega bo'lmoqda. Tahliliy darslar ularni axborotni saralash, solishtirish va xulosa chiqarishga o'rgatadi. Ayniqsa, global jarayonlar bo'yicha statistik ma'lumotlar, xaritalar, diagrammalar va real misollar bilan ishlash geografik tafakkurni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, real voqealar asosidagi tahliliy darslar o'quvchilarda fuqarolik mas'uliyati va ekologik madaniyatni rivojlantiradi. Global muammolarni chuqur anglagan o'quvchi ularning oldini olish va yumshatishda shaxsiy mas'uliyatini his etadi.

MATERIALLAR VA METODLAR.

Mazkur tadqiqotda global jarayonlar geografiyasini o'qitishda real voqealar asosida tahliliy darslar tashkil etish metodikasini ilmiy jihatdan asoslashga qaratilgan bo'lib, tadqiqot jarayonida turli manbalar va ilmiy-pedagogik metodlardan kompleks tarzda foydalaniladi.

Normativ-huquqiy hujjatlar: geografiya ta'limiga oid davlat ta'lim standartlari, o'quv dasturlari, malaka talablari;

Ilmiy adabiyotlar: global jarayonlar geografiyasi, pedagogika va geografiya ta'limi metodikasiga oid monografiyalar, ilmiy maqolalar va dissertatsiyalar;

Darslik va o'quv qo'llanmalar: umumta'lim va oliy ta'lim muassasalari uchun mo'ljallangan geografiya darsliklari;

Statistik ma'lumotlar: global demografik ko'rsatkichlar, iqlim o'zgarishi, migratsiya va iqtisodiy jarayonlarga oid rasmiy statistik materiallar;

Kartografik materiallar: jahon siyosiy va iqtisodiy xaritalari, tematik xaritalar, GIS asosidagi vizual materiallar;

Axborot-kommunikatsiya vositalari: interaktiv taqdimotlar, elektron dars resurslari, multimedia materiallari;

Pedagogik tajriba natijalari: tajriba-sinov darslari davomida olingan kuzatuvlar, test natijalari, o'quvchilarning yozma va og'zaki ishlari.

Tadqiqotning maqsad va vazifalaridan kelib chiqib, quyidagi ilmiy-tadqiqot va pedagogik metodlardan foydalaniladi:

-Nazariy tadqiqot metodlari:

-Tahlil va sintez metodi – ilmiy manbalarni o'rganish va umumlashtirishda;

-Taqqoslash metodi – an'anaviy va tahliliy dars metodlarini solishtirishda;

-Umumlashtirish metodi – olingan natijalar asosida xulosalar chiqarishda.

-Empirik tadqiqot metodlari

-Pedagogik kuzatuv – o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligini aniqlashda;

-So'rovnoma va suhbat – o'quvchilar va o'qituvchilarning fikrlarini o'rganishda;

-Test va nazorat ishlari – bilim darajasini baholashda.

-Tahliliy darslarni tashkil etish metodlari

-Muammoli ta'lim metodi – real global muammolar asosida muammoli vaziyat yaratishda;

-Keys-stadi (Case study) – real voqealarni chuqur tahlil qilishda;

-Debat va munozara – global muammolarga turli nuqtayi nazardan yondashishda;

-Guruhli va juftlikda ishlash – hamkorlikda tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda;

-SWOT tahlil – global jarayonlarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlashda;

-Xarita va statistik tahlil – hududiy va miqdoriy tahlilni amalga oshirishda.

NATIJALAR VA TAHLIL

Mazkur tadqiqot doirasida global jarayonlar geografiyasini o'qitishda real voqealar asosida tashkil etilgan tahliliy darslarning samaradorligi pedagogik tajriba-sinov ishlari orqali o'rganiladi. Tadqiqot jarayonida an'anaviy ta'lim usullari bilan real voqealarga asoslangan tahliliy darslar o'zaro taqqoslandi hamda ularning o'quvchilarning bilim darajasi, tahliliy fikrlashi va faolligiga ta'siri tahlil qilinadi.

Pedagogik tajriba-sinov ishlari davomida o'quvchilar ikki guruhga ajratiladi: nazorat guruhi an'anaviy dars usullarida, tajriba guruhi esa real voqealar asosida

tahliliy darslar orqali o‘qitiladi. Tajriba yakunida o‘tkazilgan nazorat ishlari va test natijalari quyidagilarni ko‘rsatadi:

- tajriba guruhi o‘quvchilarining bilim darajasi sezilarli darajada oshadi;
- global jarayonlar bo‘yicha sabab–oqibat aloqalarini aniqlash ko‘nikmalari shakllanadi;
- xarita, diagramma va statistik ma’lumotlar bilan ishlash malakasi mustahkamlanadi;
- o‘quvchilarning dars jarayonidagi faolligi va mustaqil fikrlashi kuchayadi.

Nazorat guruhi bilan solishtirilganda, tajriba guruhida yuqori natijalar qayd etiladi, bu esa real voqealar asosida tashkil etilgan tahliliy darslarning samaradorligini tasdiqlaydi.

Olingan natijalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, real voqealar asosida tashkil etilgan tahliliy darslar o‘quvchilarning:

- tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi;
- global muammolarga nisbatan ongli munosabatni shakllantiradi;
- geografik bilimlarni real hayotiy vaziyatlarda qo‘llash ko‘nikmasini hosil qiladi;
- jamoada ishlash va munozara olib borish madaniyatini rivojlantiradi.

XULOSA.

Tajriba-sinov ishlari natijalari shuni ko‘rsatadiki, global jarayonlar geografiyasini o‘qitishda real voqealar asosida tashkil etilgan tahliliy darslar o‘quvchilarning bilim sifati va tahliliy fikrlashini sezilarli darajada oshiradi. Mazkur yondashuv geografiya ta’limining samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi muhim pedagogik vosita hisoblanadi.

Jahon ta’lim tizimida geografiya fanini o‘qitishda innovatsion yondashuvlarni joriy etish, ayniqsa, global jarayonlar kontekstida real voqealar asosida tahliliy darslar tashkil etish ustuvor yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Zamonaviy dunyo tez o‘zgaruvchan global jarayonlar bilan to‘lgan bo‘lib, iqtisodiy inqirozlar, ekologik muammolar, geosiyosiy ziddiyatlar, pandemiyalar va boshqa

global hodisalar geografiya fanining predmeti sifatida doimiy ravishda o'rganishni talab etadi.

Bugungi kunda jahon mamlakatlari ta'lim tizimida real voqealar (case study), muammoli ta'lim (problem-based learning), kritik fikrlash (critical thinking) kabi zamonaviy pedagogik texnologiyalar keng qo'llanilmoqda. AQSh, Buyuk Britaniya, Finlandiya, Singapur kabi rivojlangan mamlakatlarda geografiya darslarida real global voqealar tahlili asosiy o'quv jarayonining bir qismi sifatida amalga oshiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 21 oktabrdagi O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" 2019-yil 29-apreldagi PF-5712 - sonli farmoni.

2. Olloqova O'g'iljon Geografiya o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma - Buxoro: Sadridin Salim Buxoriy» Durдона nashriyoti, - 2022. -204 b.

3. Musurmonova, O. (2019). Kasbiy ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent: TDPU nashriyoti.

4. Xodjayev, A. X., & Rasulov, U. R. (2023). Pedagogik oliy ta'lim muassasalarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari. Toshkent: "Ishonch ziyo" nashriyoti.

5. Saidov U. Globallashuv va madaniyatlar muloqoti. T: Akademiya, 2008. 109-bet.

6. To'xtayev S. "Geografik fanlarni integratsiyalashgan holda o'qitish tajribalari", Respublika metodik qo'llanmasi, 2022.

7. Toshpo'latov Sh., Qodirov M. "Geografiyani o'qitish metodikasi", Toshkent: Ilm Ziyο, 2020.

8. A. Schleicher. Toward the Digital Transformation in Education. Journal of Theoretical Explorations in Digital Education Published: 02 July 2024. Volume 1, Pp. 4-25.

9. D.Danca, I.Štempeľová, O. Takáč, N.Annuš. Digital tools in education. International Journal of Advanced Natural Sciences and Engineering Researches. Volume 7, Pp. 289-294, 4, 2023.

10. A.Chauhan. Digital Education Tools For Teachers And Students.
<https://elearningindustry.com/digital-education-tools-teachers-students> —
published: 2018.